

ELS FETS DE LA BARATA (24 DE JULIOL DE 1936). NARRACIÓ D'UN TESTIMONI DIRECTE

Francesc Pi de la Serra i Mata de la Barata (1870-1949)

Recepció i acceptació: febrer 2013

Resum: Narració epistolar dels fets que s'esdevingueren a la casa de la Barata i a can Prat, al terme de Matadepera, els dies 19 al 26 de juliol de 1936, com a conseqüència de la persecució que grups de milicians revolucionaris portaren a terme contra industrialistes de la ciutat de Terrassa i que tingueren el fatal desenllaç de vuit persones assassinades a la carretera de Terrassa a Talamanca el 24 de juliol de 1936.

Paraules clau: Revolució i Guerra Civil espanyola, assassinats, milicians anarquistes, Terrassa.

Abstract Epistolary narrative about the facts that occurred at the “casa de la Barata” and in “can Prat”, in the municipality of Matadepera, from the 19th until 26th July 1936, as a result of the persecution accomplished by revolutionary militia groups against industrialists from Terrassa. Fatal consequences occurred then, since 8 people were murdered the 24th July 1936 in Terrassa-Talamanca route.

Keywords: Revolution and Spanish Civil War, murders, anarchist militants, Terrassa.

Introducció dels editors

Publiquem aquí pòstumament les primeres pàgines d'una llarga narració que Francesc Pi de la Serra i Mata de la Barata (1870-1949) va escriure, en forma epistolar i adreçant-se a la seva filla Paulina, sobre els fets que va viure durant els anys de la revolució i la guerra civil espanyola. Aquestes primeres pàgines expliquen els fets ocorreguts a la casa de la Barata, al terme de Matadepera, en la qual tenien residència diverses famílies benestants de Terrassa que foren objecte de persecució per part de les milícies antifeixistes que s'organitzaren arreu de Catalunya els primers dies de la revolució, a partir del 19 de juliol de 1936. Els fets narrats tenen una rellevància destacable perquè van acabar amb l'assassinat col·lectiu de vuit terrassencs la tarda del 24 de juliol d'aquell any, en un racó de la carretera de Terrassa a Talamanca, cap a la font de l'Olla.

El manuscrit, inèdit, de Francesc Pi de la Serra porta el títol de *Relació en forma epistolar dels fets revolucionaris ocorreguts desde el XIX de juliol de MCMXXXVI al XXXI de gener de MCMXXXIX*. Encapçala la narració un breu pròleg on l'autor explica a la seva filla Paulina que els primers dies de la revolució havia començat una carta per explicar-li els esdeveniments i que es pensava que «la tragèdia s'acalaria aviat», però, com que no fou així i no hi havia possibilitat d'enviar-la, va decidir continuar-la perquè «servís de diari i relació dels fets ocorreguts». La Paulina era llavors a França. El fragment que publiquem són les pàgines 1 a 25 del manuscrit, que en té 1.235 en total, més dues pàgines d'epíleg, clos amb la data de 6 de febrer de 1939 i la subscripció de l'autor, «Francesc Pi de la Serra».

Francesc Pi de la Serra i Mata de la Barata (Terrassa, 20 de maig de 1870 - 24 de gener de 1949) era fill de Josep Pi de la Serra i Rosàs i Maria Assumpta Mata de la Barata i Masqué, es casà amb Mary Joly i Amat i tingueren cinc fills: Paulina (destinatària de la narració epistolar), Maria, Josep, Anna i Jordi. Fou nomenat director del Condicionament Terrassenc en el moment de la fundació d'aquest centre de control de productes tèxtils, l'any 1906, i ocupà aquest càrrec fins a la seva mort, el 1949. Assistí a congressos d'indústria tèxtil, com el III Congrés Internacional de la Llana de Zuric, el 1929. També fou membre de la Junta de la Cambra Oficial de Comerç i Indústria de Terrassa. Tingué inquietuds culturals i fou aficionat especialment a la pintura; elegit president de l'Agrupació Regionalista, creà un escola de dibuix en aquesta entitat. Participà en el projecte de restauració de les pintures de les esglésies de Sant Pere, fou president de la Junta Municipal de Museus de Terrassa i col·laborà en el salvament de les esglésies i dels béns històrics i artístics de Terrassa durant la guerra civil. També fou membre del Patronat de la Biblioteca-Museu Municipal Soler i Palet (1939-1949) i fou el quart president del Centre Excursionista de Terrassa (1922-1924).

La seva filla, Paulina Pi de la Serra i Joly (Terrassa, 21 de juliol de 1906 – 22 de març de 1991) fou una personalitat destacada de la cultura terrassenca i catalana. Afiliada a la Lliga Regionalista, va promoure i dirigir la secció femenina de la delegació d'aquest partit polític a Terrassa i obtingué una beca per a cursar estudis de Ciències Polítiques a l'Escola de la Societat de Nacions, a Ginebra, el 1934. Pel juliol de 1936 es trobava a Budapest, es traslladà a Itàlia i després a Perpinyà, però la família li desaconsellà que tornés. Després va residir uns anys a París, on treballà de traductora, professora de castellà i de secretària del fundador i dirigent de la Lliga Regionalista Francesc Cambó i Batlle. Tornà a Terrassa el 1944 i es dedicà a tota mena d'activitats de difusió cultural, com conferències, docència, articles periodístics, ensenyament del català, escrits literaris i d'història cultural, i especialment emissions radiofòniques, a les quals participà fins a la seva mort. Va rebre de l'Ajuntament de Terrassa la Medalla d'Argent de la Ciutat, el 1983, i la proclamació de Terrassenca Il·lustre, el 1992.

El manuscrit original del qual prové el text que publiquem aquí ha ingressat enguany a l'Arxiu Històric de Terrassa gràcies al dipòsit que n'ha fet la família Pi de la Serra, que ha manifestat el seu consentiment a la publicació. El senyor Josep M. Domènech i Fargas, amb la col·laboració de moltes persones i institucions, hi ha aportat totes les dades d'identificació personal que publiquem en nota.

Publiquem el text literalment, perquè és un bon testimoni del català viu en la forma escrita pròpia de l'època, i només suplim l'accentuació i la puntuació per tal de facilitar-ne la lectura. També per a facilitar la comprensió, posem entre claudàtors [ ] algunes lletres o mots que manquen i algunes lletres sobreres o corregides.

«Terrassa, 27-VII-936

« Estimada filla:

Encara que no sé si aquesta carta arribarà al seu destí, vaig a fer-te una relació dels fets terribles que estant passant aquests dies. Si és que aquestes ratlles arriben a les teves mans, et faràs càrrec dels horrors que sufrim, i que jo no m'havia mai imaginat que pogués presenciar una cosa semblant.

Dia 19 (diumenge).

Com ja vaig dir-te en la carta que vaig enviar-te el dissapte, els diaris del matí d'aquell dia donaven la notícia de que al Marroc s'havien sublevat els militars. Encara que això va produir un cert malestar per les repercussions que podia portar aquí a la península, no ens vem creure que pogués revestir la gravetat que ha pres.

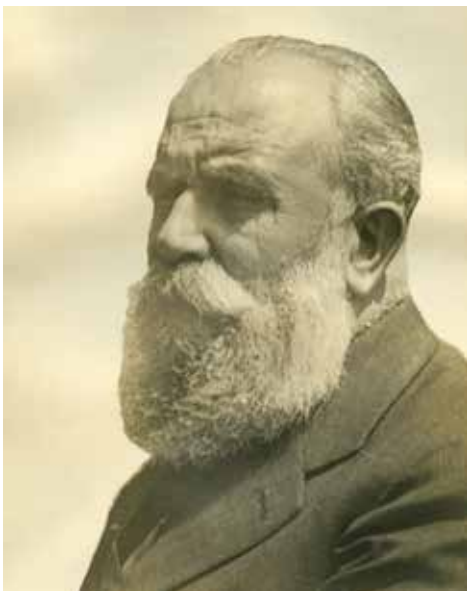
Jo, com de costum, vaig marxar a dinar a la Barata i havent dinat vem anar d'excursió amb Mn. Llorens,¹ la Teresa,² la Damians,³ l'Antonio⁴ i'l Pepito.⁵ Vem fer una excursió amb auto fins a la caseta dels peons, i d'allà fins prop de la font de la Flàvia... allò que fa l'Antonio, se'n va anar per les seves i a entrada de fosc ens vem trobar altre vegada a la caseta dels peons, i cap a casa.

Al vespre, el Lluís Vancells⁶ i la mamà,⁷ que havia baxat a Terrassa per anar a casa la pentinadora, van dir que allà tot estava tranquil i que no havien notat res de anormal. Vem comentar allà les alzines, tot prenent la fresca, lo que passava, sense que ningú dongués una gran importància als fets.

L'endemà al matí, al sortir de missa va venir un que arribava de Terrassa dient que els trens no circulavan i que es deya que a Barcelona hi havia tiros pels carrers (jo crec que lo succeït el 6 d'octubre, o sigui la tranquil·litat de què vam gosar aquells dies a la Barata, va fer que ens creyéssim segús també en aquesta ocasió).

Vem passar el matí del diumenge sense cap sobresalt i a l'hora de costum vem anar-nos a dinar, estranyant una mica de que ni l'Antonio, ni l'auto de la Damians, que havia anat a l'estació a rebre uns invitats, haguessin arribat.

Vem posar-nos a dinar, i al poc rato arriba l'Antonio Torrens⁸ a dir-nos que havien detingut l'Antonio Barata i requisat l'auto de la Damians. Allò ja va almar-nos molt, però vem tranquil·lit-

Retrat de Francesc Pi de la Serra i Mata de la Barata. Autor desconegut. Procedència: Arxiu Municipal de Terrassa. Fons: LEITAT. Reg. 198.

Coberta del manuscrit original de Francesc Pi de la Serra. ACVOC. AHT. Fons Pi de la Serra.

zar-nos una mica quan va arribar un mosso que vem enviar a Terrassa amb recomanacions al Sr. Palet i Barba⁹ i al alcalde Morera.¹⁰ Va dir-nos aquest emissari que l'alcalde li havia assegurat que aquella matexa nit, o a la matinada següent, seria alliberat, i que estéssim tranquils que res de mal li passaria.

De totes maneres vem començar a preocupar-nos de la situació, ja que per la ràdio el govern demanava que s'armés el poble, i tot plegat s'ennegria l'oritzó. Tothom va posar-se pensatiu i només es veian que cares llargues. A la

Teresa vem dir-li que l'Antonio no havia pogut venir per haver tingut que reunir-se amb altres elements per parlar de la situació. Amb tot, encare confiàvem que, tal com havia dit l'alcalde, a la matinada arribaria l'Antonio.

Jo vaig passar una nit molt intranquila i, sobretot quan ja avançava el matí i l'Antonio no arribava, el pessimisme va apoderar-se de mi. Allà quarts de nou, quan jo m'estava vestint, va entrar la mamà tota esverada dient-me que acabava de passar per davant de l'era, camí de la Torre Salvans, un camió i dos [o] tres autos amb tot de gent armada i portant presoner al Sr. Salvans.¹¹

Vaig acabar de vestir-me ràpidament i vaig sortir a l'era. Dos o tres homes estratègicament col·locats, amb l'arma al bras, feyan vigilància, probablement perquè no fugís ningú. Vem sortir gairebé tots a l'era, i al cap d'un quart o mitja hora arriban de la torre Salvans un camió i quatre autos plens de gent armada, junt amb el Sr. Salvans..., baxan precipitadament i encarant-nos les armes i, al crit de mans enlaire, ens fan posar tots en un cantó d'era. El que semblava que feya de gefe, es dirigeix directament a mi¹² i [h]em diu:

— Com us dieu? ... Aixís, sou el director o gerent de l'Acondicionament?

— Sí, vaig respondre-li jo.

— Doncs aquesta nit hem fet un registre al Acondicionament i ens hem endut el revòlver del sereno, però ademés hem trobat unes municions de Winchester, i

1- Jorana 27-VII-956

Estimado fill:

Encara que no se
si aquests carts arribar al seu destí,
vaig a fer-te una relació dels fets terri-
bles que estant passant aquests dies...
si es que aquests carts arribar a les
teves mans, et faré saber dels bunys que
succeïren, i que jo no m'avia mai imagi-
nat que pogues presenciar una cosa sem-
blant.

Dia 19 (diumenge)

Com ja vaig dir-te en la carta que vaig
enviar-te dimarts, els diaris del matí d'aquell
dia donaven la notícia de que al
Mamoré s'havien sublevat els militars...

Primera pàgina
de la narració de
Francesc Pi de la
Serra. ACVOC.
AHT. Fons Pi de la
Serra.

com que l'arma o les armes no les havem trobades, vós les heveu de tenir o heu de
saver on.

Vaig dir-li que no en tenia cap, que les armes que teníam al Acondicionament
les havíam entregades totes a la guàrdia civil, i que podíam registrar la meua casa per
a convence's que no hi havia res.

Després de moltes amenaces de que se m'endurien pres i què sé jo quantes coses,
van registrar la nostra casa i, convençuts de que no hi havia res, van deixar-me en
pau.

Aleshores van demanar per l'Amadeo,¹³ que al veure'ls venir havia sortit amb
els nois cap al bosc. Naturalment, van registrar la casa, amenaçant sempre que si
no'ls dèyem on havíam anat faríam un escarment. Després de molt amenaçar i dis-

cutir, ja se n'anaven quan un dels que feya guàrdia va dir que havia vist sortir de cal Torrens¹⁴ una minyona que portava una arma amagada, que segurament la portava als fugitius. Altra vegada amenaces, van buscar per tot arreu aquella minyona, que era la de la Maria,¹⁵ i per fi, no trobant-la, van marxar emportant-se tots els autos i dexant-ne un de vell que portaven. Ja pots co[mp]tar com vem quedar tots plegats.

La causa d'haber pujat aquesta gent és la següent: el Sr. Salvans, amb intenció de gestionar que alliberessin a l'Antonio, se n'anava amb el seu camió a Terrassa..., al ésser per allà els xalets de can Blanc, va trobar tres autos que baxaven en direcció a Terrassa i van obligar-lo a recular per anar a registrar la torre, i després la Barata. Vem quedar tots atuits, i sense saber res de l'Antonio!, no tenint manera d'anar a Terrassa, doncs no deixaven entrar ni sortir ningú.

A la tarda vem veurer passar un auto que va parar-se una mica més amunt del Parc, engegant cinc o sis tiros i tornant tot seguit avall. Mitg d'amagat, vem anar amb el Josep¹⁶ fins el punt que havian fet els dispars, i no vem troba[r] res, només que uns quants cartutxos vuits.

Cap al tart, van venir el tio Àngel¹⁷ i'l Manel Puigbò.¹⁸ Van dir-nos que a Terrassa havian cremat totes les iglésies i convents, i que a Barcelona els militars havian sigut derrotats i que el poble havia saquejat els quartels i s'havia apoderat de tots els fusells i material de guerra, i que la guàrdia civil s'havia posat al costat del poble i contra els militars.

Ja pots co[mp]tar amb quin aplanament vem rebre aquestes notícies. Què podíam fer? Perquè era impossible, ahon anàvam tanta gent? Sobretot aquella nit del dimars al dimecres, jo no vaig clucar l'ull; a cada moment [h]em semblava que venia algú. El Torrens,¹⁹ junt amb el Paco²⁰, van desaparèixer.

Per fi va fer-se clar i van passar les primeres hores del matí sense que passés res. Allà quarts de nou ens passejàvam per l'era amb el Josep,²¹ quan aquest va fer-me ficssar amb un home que saltava des del camí de la Torre del Salvans, al camp del corral nou. El Josep, al veure que aquell home mitj amagat saltava a la carretera, va córrer per veure ahon anava i, en aquell moment, van sortir tot d'homes armats, almenys 25 o 30 que, apuntant-nos les armes, ens manavan que no ens moguéssim.

Tots arrengrerats, aquells homes, com qui ataca un batalló, van avansar fins a l'era en el moment que sortia tothom de missa. Altre vegada b[r]asos enlaire i que no's mogués ningú. Hauries vist les pobres criatures amb els bracets enlaire que feyan llàstima de lo espantats que estavan.

Van fer arrengrerar-nos a tots i, demana[n]t-nos que diguéssim ahon era l'Amadeo... Quan vem dir-los que havia marxat el dia avans, van dir que teníam de saver cap ahon era i que si no ho dèyam, que calerien foc a les cases i que farian un escarment. Després de molt amenasar-nos van fer-nos posar, les dones a un cantó, davant de can Torrens, i els homes de cara a la paret del garatge; al masover, mosos i guarda, a l'era.

En aquell moment tots vem creure que anavan a fusellar-nos, mentres un escamot d'ells, cridant i amenant insistia en saver ahon era l'Amadeo, els altres van pendre els llibres d'anar a missa, mantellines i rosaris a les dones, i van cremar-ho al mitj de l'era.

El pobre tio Quim²² va tenir una basca, van treurer una cadira i la Maria²³ va demanar per a donar-li una injecció; van entrar a can Vancells amb el nostre Josep, però sempre amb un home per banda, amb les armes apuntades.

Allavors van dir que volian tornar a registrar la Torre Salvans, i van dirigir-se cap allà amb el senyor Salvans, el nostre Josep, el Pepito Barata i el Josep Roig.²⁴ Els homes que vem quedar, van fer entrar-nos al garatge de cal Torrens i, amb dos homes al portal, van tenir-nos més de mitja hora allí dintre. Al tornar de la torre van anar cap a can Pèlacs, ahon van estar mitja hora o tres quarts més; per fi van tornar de Can Pèlacs, i altra vegada insistint que si no dèyam ahon era l'Amadeo farien un escarment.

Mentre els uns ens tenian amenant-nos constantment dintre el garatge, uns quants van calar foc a la capella. Per fi, allà quarts de una, després de més de quatre hores d'angúnia, van marxar emportant-se presoners a Mn. Llorenç,²⁵ al Pepito Barata i al Josep Roig. És impossible descriure amb l'estat que tots vàrem quedar. Jo vaig fer cap a la capella i, amb l'ajuda dels nois i el guarda, vem apagar el foc, que afortunadament no havia pres gaire peu. La pobre Damians estava desconsolada; la Maria Torrens²⁶ estava més serena.

M'havia descuidat de contar-te que també anavan a agafar el Quimet Barata,²⁷ però davant les súpliques i els plors del Joan²⁸, el seu fill, van dexar-lo.

Vem anar a dinar cada ú a casa seva i havent dinat vaig anar-me'n desseguida a can Vancells per veurer el tio Quim, si s'havia refet. Efectivament, vaig trovar-lo més animat, i mentre estàvam comentant els fets, vem sentir soroll d'autos. Vaig sortir seguidament a l'era, i altre vegada van arribar uns escamots d'homes armats. Van preguntar-me quants homes éram allà i les armes que teníam. Al dir-los que ja eren els tercers que venian van contestar-me que ell[s] no eren de la F.A.Y. i que no savian res dels altres.

Van registrar altre vegada a cal Torrens i al cap de poca estona van marxar dient que no féssim cas si sentíam trets, que anavan a tirar al blanc. Efectivament, al cap de pocs moments, vem sentir varis dispars, i seguidament els autos que anavan carretera avall.

Jo vaig anar-me'n a can Salvans per avisar-los que no s'alarmessin pels trets que s'havien sentit i explicar-los lo succehit. Vem estar un rato parlant. Vem anar a casa l'Espinal²⁹ i allà les cinc vem tornar a la Barata. Ens estàvam allà l'era enrahonant, quan altre vegada arriban dos o tres autos amb gent armada cap a la Torre. El Salvans va córrer desseguida cap a casa seva i al cap de mitja hora va tornar amb els dels au-

tos, que van dexar-lo allà amb nosaltres. Va dir-nos que li havian demanat un pernil i unes llangonisses, que s'havien emportat sense molestar-lo més.

Com ja pots veure, la situació era insostenible, estàvam esposats contínuament a caure en mans d'aquella gent; així és, que vem estudiar la manera de fugir. Jo era partidari de no moure'ns, passés lo que passés, però tots els altres volian marxar; ¿ahon?, aquí era el problema. Per fi van acordar enviar un home a Matadepera perquè mirés si entre la colònia que allà hi havia, podian allotjar-nos uns quans a cada casa; vem fer una llista, éram més de 60. Al vespre, després de sopar, vem rebre la resposta de que podíam anar-hi. Tothom va oferir-se, i encara que jo vaig insistir en que anàvam a portar la pesta a aquella gent, que fins aquell moment ningú no'ls havia molestat, i que segurament quan els revolucionaris tornarian a la Barata, al no trovar-hi ningú es dirigirian a Matadepera, no va dexar-se conv[ènc]er's ningú, acordant-se l'endemà dematí marxar a peu, pel mitj del bosc, fins a can Prat, i des de allà dirigir-se en petits grups al poble.

Efectivament, després d'una nit de neguit, tement a cada moment sentir arribar altre vegada els revolucionaris, va fer-se de dia i a les cinc del matí, una meitat aproximadament de la colònia, la famí[li]a Salvans, Barata, Damians, Torrens, van emprendre la marxa. Els Vancell[s], nosaltres i la Maria³⁰ i els nens³¹ vem quedar-nos fins a les 10, que vem sortir també cap allà, sense que pel camí ens ocorregués res de particular. Amb un sol que cremava, vem arribar a can Prat, aon vem trovar ja reunits els que havian marxat al matí. Tothom molt animat, i aquella gent, molt amable. Vem dinar com si siguéssim a una Festa Major; a taula, almenys éram quaranta. Efectivament, després de les angúnies passades aquells dies, allò era una cosa agradable.

Jo no sé per què, no'm podia treure del cap l'obsessió de que havia d'ocórrer quelcom desagradable.

Després de dinar vem anar a seure al parc o jardí de la torre Prat. Van venir tots els estiuejants d'aquelles torres i molts de Matadepera. El notari Badia³² volia de totes maneres que nosaltres ens quedéssim a casa seva. Jo vaig refusar-ho perquè teníam lloc reservat a casa la Lola Torrella (vídua Fernández)³³. L'Agustí Prat³⁴ també insistia perquè ens quedéssim a casa seva. Jo, agraphint-ho molt, no u vaig acceptar.

Vem fer una gran tertúlia i, com t'he dit, tothom era obtimista, que els militars anavan a apoderar-se de Madrid i que era joc de poques taules el domini de la revolució. Jo no u veia tan bonic, però no podia convèncer a ningú.

Per fi, allà las set del vespre, vem despedir-nos de tota aquella gent que tant cordialíssima havia estat amb nosaltres, i després de repetir-los que tan de bo que no's complissin els meus pressentiments, de que podríam haber-los porta[t] el malestar a casa seva, vem anar a casa la Lola, que també va rebre'ns amb tota amabilitat.

La Lola Torrella viu amb el seu fill³⁵ en una torreta bon xic bonica, i al costat hi viuen el Pepe Aymeric,³⁶ el Rafel Garcia³⁷ i l'Antoni Pous.³⁸ Tots van venir a saludar-nos i vem

passar una agradable vetlla. M'oblidava de dir-te que la Maria i els nens van allotjar-se a casa la Paquita Tobella,³⁹ l'Anna⁴⁰ a ca l'Arnaus⁴¹ i el Josep⁴² i el Jordi⁴³ a casa el Pous.⁴⁴

Aquella nit vem dormir molt bé i tranquils, doncs feya dies que no dormíam.

L'endemà al matí, o sia el divendres dia 24, després d'esmorzar, vaig anar a casa el Jove[r]⁴⁵ per a veurer els Vancells, que s'hostatxavan allà. Mentre estàvam fent tertúlia, van dir-nos que a la matinada s'havien presentat a la torre Prat una colla d'homes armats que venian de Ripoll, portant al Moisès Torrens⁴⁶ presoner. Van demanar la senyora Torrens, i dien[t]-li que si no deya aon era l'Amadeo, matarian al seu fill. Van amenaçar-la molt rato. Ella naturalment va dir que no podia dir-ho perquè [h]o igno-rava. Després de deu mil amenases, van dexar el Moisès allà amb sa mare, i van marxar.

Ja pots imaginar-te com vem quedar altre vegada; es complian els meus vaticinis. Aquella gent que ens havian donat tan generosament hospitalitat ja comensavan el seu calvari.

Vaig tornar-me'n a casa la Lola i després de dinar estàvam de tertúlia amb el Pepe Aymeric i demés vehins, quan ens diuen que els revolucionaris han tornat a la colònia Prat i s'han endut presoners al Sr. Salvans⁴⁷ i el seu fill Joan,⁴⁸ al Quimet Barata,⁴⁹ al Gayetà Vallès⁵⁰ i el seu sogre Agustí Prat,⁵¹ al notari Badia,⁵² al Vallhonrat,⁵³ fabricant de mitges, i al Josep M. Duran.⁵⁴

Jo, de moment, no vaig alarmar-me molt perquè, com que havia vingut el dia avans el Pallarès⁵⁵ a portar-me a signar un taló del Banc, perquè s'havia acordat pagar [a]ls obrers els dies que feyan vaga, vaig pensar-me que havian agafat tots aquests senyors per a fer pressió per treurer els diners dels Bancs, p[e]rò la cosa va ennegrir-se quan van dir-me que, per comptes d'emportar-se'ls en direcció a Terrassa, els autos havian tirat carretera amunt. De totes maneres, van dir-los que dintre un parell d'horas tornarian a acompanyar-los.

Vem passar una tarda molt anguniosa, i allà quarts de vuit vaig comensar a veure la gent amb cara intranquila i descompostos. Per no alarmar la Maria, no em vaig mourer de la terrassa de la torre, i algunes preguntes que vaig fer mitj d'amagat als que passavan [h]em van convèncer que hi havia el temor de que els agafats havian sigut assassinats. Figura't amb l'estat d'ànim que vaig quedar.

Allà les vuit, quarts de nou, el Pepe Aymeric, mitj desmayat, sortia de casa seva amb el Rafel Garcia a amagar-se a una casa del poble. Tot això, i el no venir cap notícia concreta, em desesperava. Va venir l'hora de sopar i jo, naturalment, no deya res per no fer entrar en sospita a la Maria. Vem menjar una tonteria i vaig sortir per a saver notícies. Tot era tancat i fosc. No circulava ningú.

La dona⁵⁶ del Rafel Garcia i la noia Santmartí⁵⁷ eran solas a casa seva. De tant en tant sortian un moment, [h]em preguntavan si savia res i se'n tornavan a dintre. Per fi, allà tres quarts de deu, va arribar el nostre Josep i allà a un recó del jardí va abraçar-me i plorant va dir-me: els han mort a tots!

T'asseguro que mai a la meua vida havia tingut un esclai tan fort. Vaig contenir-me tot lo que vaig poder i vaig entrar a dintre la casa per a fer anar la mamà a dormir. El pobre Jordi no s'aguantava; no va voler moure's de casa i van arreglar-li una otomana per passar la nit. Jo vaig ficar-me un moment al llit per a no fer sospitar la mamà lo que pasava, però al poc rato, amb l'escusa d'anar a veurer el Jordi si dormia, vaig axecar-me, vaig fer anar el Jordi a dormir amb la mamà i jo vaig estar llevat tota la nit. Quina nit, Déu meu! No és possible descriure l'estat d'ànim amb què [h]em trovava, era una tragèdia horrorosa.

Va fer-se clar per fi i, al llevar-se, la Lola i el seu fill van dir-nos que ells marxaven a una altra casa, que si volíam quedar-nos podíam restar-hi p[er]ò que ells se n'anaven. Vaig comprendre desseguida que éram els de la Barata els que feyam por, [h]i vaig pensar demanar a una casa del poble de Matadepera, on hi viu un fill dels masovers que havíam tingut a can Vinye[r]s, si volia donar-nos aculliment. Vaig fer-hi anar el Josep, i al poc rato va venir dient que podíam anar-hi quan volguéssim, que amb molt gust seríam rebuts.

Vem despedir-nos de la Lola i vem marxar cap el poble; vem passar pels afores, i vem arribar a la casa que és una mica més avall de la rectoria. Naturalment, una casa de pagesos i en un poble com Matadepera, ja pots co[m]par lo agradable que seria. Aquella bona gent van rebre'ns afectuosament i allà vem quedar instalats la teva mare i jo, la Maria i els nens, i els demás van quedar-se a les matexes cases, és a dir, l'Anna i el Jordi van haver d'anar a una altre casa pagan[t] d[i]spesa.

Aquell bon home, com t'he dit, fill de l'antic masover de can Vinye[r]s, que aproximadament té la meua edat i que havíam jugat molt de petits, va procurar animar-me i va desviurer's per ajudar a passar el temps. Jo no estava pas per res. No és que tingués por de que m'agafessin a mi, és que no em sabia donar compte de la terrible tragèdia que havia passat. No és possible explicar l'estat d'ànim en què estava, semblava que somiava i tenia una obsessió tan gran que'm creia perdre el seny. Vem dinar, si és que de engullir-se uns aliments pot dir-s'en menjar, i altre vegada a passejar amunt i avall d'aquella casa, plena de trastos per tot arreu.

Van venir l'Ana i els nois un ratet, i altre vegada sols. A mitja tarda van començar a passar autos pel carrer i a sentir-se forsa soroll. És que escamots d'hommes armats van saquejar la rectoria, cremant tots els trastos que hi havia a dintre..., i cremant també lo poc que restava a dintre l'església.

Naturalment, axò va acabar de posar-me nerviós. A l'últim, va fer-se fosc i després de sopar, i parlant amb aquell bon home de recorts de la joventut, va arribar l'hora d'anar a dormir. Encara que tenia son, doncs la nit anterior no m'havia ficat al llit, va costar molt d'adormir-me. La situació era terrible. Què faríam? Ahon aniríam? Després de molt pensar vaig fer-me el propòsit de buscar la manera de anar-nos-en a Terrassa, fer-nos acompanyar a l'Acondicionament i que passés lo que Déu volgués.

Vaig adormir-me i l'endemà al matí vaig llevar-me amb aquest propòsit. Després d'esmorzar vaig demanar a aquell bon home que m'acompanyés a casa l'alcalde per a demanar-li que mirés de telefonar a l'alcalde de Terrassa,⁵⁸ la manera de que jo amb la meva família pogués traslladar-m'[h]i.

Mentres estàvam enrahonant d'aquest assumpte, s'atura un auto davant la casa i baixa el Matias,⁵⁹ que amb el Joan,⁶⁰ l'altre xofer, venien a buscar-nos. Va dir-me que podíam anar a casa i que ens responian que no ens passaria res. Vem despedir-nos d'aquella bona gent i després de recollir la Maria i els nens, i els nois i l'Anna, vem marxar cap a Terrassa.

A l'arribar a l'Acondicionament, ens esperavan molts trevalladors, porters i veïns, que ploravan al veure'm, doncs a Terrassa va córrer, i molts [h]o donaven per cert, que entre els assassinats també hi era jo.»

Notes:

- 1 Llorenç Guiteras i Batet (Sant Hipòlit de Voltregà, 10-8-1880—Vic, 11-12-1945), sacerdot. Citat més àmpliament a la nota 25.
- 2 Teresa Gual i Mora (Barcelona, 3-9-1901—Matadepera, 13-12-1990); casada amb Antoni Barata i Rocafort.
- 3 Maria Damians i Rodríguez de Alcántara (Barcelona, 30-1-1896—14-10-1967); casada el 13-12-1933, amb Josep (*Pepito*) Barata i Rocafort.
- 4 Antoni Barata i Rocafort (Terrassa, 20-2-1888—28-8-1936), important propietari de finques rústiques; assassinat, casat amb Teresa Gual i Mora.
- 5 Josep (*Pepito*) Barata i Rocafort (Terrassa, 16-6-1894—12-10-1936), assassinat al cementiri de Terrassa; casat el 13-12-1933 amb Maria Damians i Rodríguez de Alcántara; fabricant de draperia (Barata Germans); vivien a Barcelona a l'Avinguda Diagonal, 436, 3r.
- 6 Lluís Vancells i Amat (Terrassa, 18-6-1894—Barcelona, 19-3-1983), fill del pintor Joaquim Vancells i Vieta; casat amb Maria Biosca i Torres (Terrassa, 6-1-1896—16-3-1994).
- 7 Maria (*Mary*) Joly i Amat (Terrassa, 22-11-1882—7-1-1942), esposa de Francesc Pi de la Serra i Mata de la Barata.
- 8 Antoni Torrens i Guillemot (Terrassa, 26-11-1913—30-7-1942), fill d'Amadeu Torrens i Astals.
- 9 Domènec Palet i Barba (Terrassa, 10-6-1872—Barcelona, 5-1-1953), advocat, industrial, geòleg i polític.
- 10 Samuel Morera i Ribas (Monistrol de Montserrat, 18-8-1889—Ciudad de México, 2-2-1969), alcalde de Terrassa (16-6-1931/22-9-1931, 1-12-1932/7-10-1934, 26-2-1936/24-8-1936 i 28-6-1937/11-12-1937).
- 11 Francesc Salvans i Armengol (Terrassa, 16-3-1875—Mura, 24-7-1936), industrial, assassinat. Citat àmpliament a la nota 47.
- 12 És el narrador, Francesc Pi de la Serra i Mata de la Barata.
- 13 Amadeu Torrens i Astals (Terrassa, 15-5-1877—Mura, 6-10-1936), casat amb Josefa Guillemot i Singla; gerent de la SA de Peinaje e Hilatura de Lana (SAPHIL, coneguda pel nom de "l'Anònima") i cap del Sometent; assassinat.

- 14 La casa que habitava a la Barata la família d'Amadeu Torrens i Astals, a qui buscaven.
- 15 Maria Pi de la Serra i Joly (Terrassa, 28-5-1908—Barcelona 30-7-1986), filla de Francesc Pi de la Serra i Mata de la Barata, casada amb Francesc (*Paco*) Torrens i Guillemot.
- 16 Josep Pi de la Serra i Joly (Terrassa, 23-7-1909—Barcelona 6-12-1993) fill de Francesc Pi de la Serra i Mata de la Barata
- 17 Àngel Rocafort i Paradell (Barcelona, 12-10-1869—Castellterçol, 3-3-1941), casat el 20-4-1895 amb Dolors Riudor i Galí (Barcelona, 28-5-1875—Matadepera, Torre de l'Àngel, 17-9-1930), sogre de Manuel Puigbò i Craxan.
- 18 Manuel Puigbò i Craxan (Terrassa, 14-6-1897—Barcelona, 8-2-1960), industrial; president de la Cambra Oficial de Comerç i Indústria de Terrassa (1928-1933); casat el 21-4-1921 amb Carme Rocafort i Riudor (Barcelona, 22-10-1898—4-2-1977); gendre d'Àngel Rocafort i Paradell.
- 19 Amadeu Torrens i Astals. Ja citat a la nota 13.
- 20 Francesc (*Paco*) Torrens i Guillemot, (Terrassa, 17-5-1905—Barcelona 4-2-1986), fill d'Amadeu Torrens i Astals; casat amb Maria Pi de la Serra i Joly.
- 21 Josep Pi de la Serra i Joly. Ja citat a la nota 16.
- 22 Joaquim Vancells i Vieta (Barcelona, 28-6-1866—26-12-1942); pintor paisatgista i gravador.
- 23 Maria Pi de la Serra i Joly. Ja citada a la nota 15.
- 24 Josep Roig i Forrellat (Terrassa, 12-1-1909—22-2-1978), casat amb Maria Torrens i Guillemot.
- 25 Llorenç Guiteras i Batet (Sant Hipòlit de Voltregà, 10-8-1880—Vic, 11-12-1945), sacerdot, beneficiat organista de Calaf (1918). El Comitè el va detenir el 19-7-1936 en sortir de missa de la capella de la Barata per ficar-lo a la presó, però un anarquista conegut seu de Calaf el va deixar escapar. Ja citat a la nota 1.
- 26 Maria Torrens i Guillemot (Terrassa, 12-1-1909—17-11-1989), casada amb Josep Roig i Forrellat.
- 27 Joaquim (*Quimet*) Barata i Rocafort (Terrassa, 5-5-1895—Mura, 24-7-1936), industrial, assassinat. Citat àmpliament a la nota 49.
- 28 Joan Barata i Armengol (Terrassa, 13-7-1921), fill de Joaquim (*Quimet*) Barata i Rocafort.
- 29 Marian Antoni Espinal i Armengol (Terrassa, 31-3-1897—Cunit, 15-8-1974), pintor i decorador; casat amb Maria Vancells i Barba (Terrassa, 20-10-1900—Barcelona, 4-10-1979), concertista de piano.
- 30 Maria Pi de la Serra i Joly. Ja citada a la nota 15.
- 31 Amadeu Torrens i Pi de la Serra (Terrassa, 30-10-1929—Barcelona, 6-11-2009), i Francesc d'Assís Torrens i Pi de la Serra (Terrassa, 10-5-1931).
- 32 Francesc de Paula Badia i Tobella (Olesa de Montserrat, 11-3-1896—Mura, 24-7-1936), notari de Terrassa, assassinat. Citat més àmpliament a la nota 52.
- 33 Dolors (*Lola*) Torrella i de Sagera (Barcelona, 6-3-1872—Terrassa, 19-5-1943), vídua de Dionisio Martín-Fernández Torque, de Las Palmas.
- 34 Agustí Prat i Marcet (Terrassa, 9-10-1860—Mura, 24-7-1936), assassinat, propietari de la finca Can Prat, de Matadepera. Citat més àmpliament a la nota 51.
- 35 Rafael Martín-Fernández Torrella (Barcelona, 17-6-1899—Utrilla, Teruel, 16-8-1936), assassinat.
- 36 Josep (*Pepe*) Aymerich i Carreras (Terrassa, 5-3-1895—18-9-1980), industrial (fàbrica Aymerich i Amat); casat amb Maria Dolors Colomer i Monset (Terrassa, 30-5-1901—19-4-1984).

- 37 Rafael Garcia i Soler (Terrassa, 7-5-1898—Barcelona,1-10-1974), industrial (Garcia Germans), casat amb Maria Sanmartí i Cortès.
- 38 Antoni Pous i Roca (Terrassa, 17-8-1871—25-11-1960), industrial.
- 39 Francesca (*Paquita*) Tobella i Serra (Barcelona, 13-8-1904—Terrassa, 20-5-1995), casada amb Lluís Pascual i Colomer (Terrassa, 8-12-1897—21-10-1964).
- 40 Anna Pi de la Serra i Joly (Terrassa, 17-1-1911—22-3-2001), filla de Francesc Pi de la Serra i Mata de la Barata.
- 41 Josep Arnaus i Padrós (Terrassa,19-5-1976—7-11-1936), industrial, persona d'idees monàrquiques; Comanador de l'Orden de Isabel la Católica; assassinat.
- 42 Josep Pi de la Serra i Joly, fill de Francesc Pi de la Serra i Mata de la Barata. Ja citat més àmpliament a la nota 16.
- 43 Jordi Pi de la Serra i Joly (Terrassa, 15-7-1918—Barcelona, 27-9-2012), fill de Francesc Pi de la Serra i Mata de la Barata.
- 44 Antoni Pous i Roca. Ja citat més àmpliament a la nota 38.
- 45 La casa on habitava, prop de la masia de la Barata, la família de Josep Jover i Roumens (Terrassa, 11-12-1874—5-9-1950), industrial.
- 46 Moisès Torrens i Guillemot (Terrassa, 6-1-1907—13-1-1970), director de la fàbrica, filial de SAPHIL, de la Colònia de Santa Maria de Ripoll; fill d'Amadeu Torrens i Astals.
- 47 Francesc Salvans i Armengol (Terrassa, 16-3-1875—Mura, 24-7-1936), assassinat al lloc conegut com la font de l'Olla, i segons el dictamen del forense Dr. Josep Cadafalch i Ferrer, de Terrassa, morí a les 16 hores a conseqüència d'hemorràgia interna i lesió del fetge i de la massa encefàlica. Industrial, president de SA de Peinaje e Hilatura de Lana (SAPHIL). Director de la Caixa d'Estalvis de Terrassa nomenat el 1919. Casat amb Cristina Piera i Muns (Terrassa, 28-1-1873—Barcelona, 19-10-1949). Vivien al carrer Nou, 45, de Terrassa. Ja citat a la nota 11.
- 48 Joan Salvans i Piera (Terrassa, 26-10-1900—Mura, 24-7-1936), assassinat al lloc conegut com la font de l'Olla, i segons el dictamen del forense Dr. Josep Cadafalch i Ferrer, de Terrassa, morí a les 16 hores a conseqüència d'hemorràgia interna i lesió del fetge; industrial, fill de Francesc Salvans i Armengol. Casat amb Mercè Coromina Iborra (Barcelona, 19-6-1907—5-12-1996). Vivien al carrer Francesc Macià (Sant Antoni), 32, de Terrassa.
- 49 Joaquim Barata i Rocafort (Terrassa, 5-5-1895—Mura, 24-7-1936), assassinat al lloc conegut com la font de l'Olla, i segons el dictamen del forense Dr. Josep Cadafalch i Ferrer, de Terrassa, morí a les 16 hores a conseqüència d'hemorràgia cerebral per fractura del crani. Era fabricant de draperia (Barata Germans), casat el 9-10-1919 amb Dolors Armengol i Torrella (Terrassa, 12-5-1898—Barcelona, 23-4-1983). Vivien al carrer de Surís, 39, de Terrassa. Ja citat a la nota 27.
- 50 Gaietà Vallès i Pujals (Terrassa, 17-2-1885—Mura, 24-7-1936), assassinat al lloc conegut com la font de l'Olla, i segons el dictamen del forense Dr. Josep Cadafalch i Ferrer, de Terrassa, morí a les 16 hores a conseqüència d'hemorràgia cerebral. Industrial, soci de Tarrasa Industrial, SA, gendre d'Agustí Prat i Marcet. Era casat amb Pilar Prat i Alegre (Terrassa, 24-11-1888—Barcelona, 27-12-1982). Vivien al carrer de Sant Jaume, 16, de Terrassa.
- 51 Agustí Prat i Marcet (Terrassa, 9-10-1860—Mura, 24-7-1936), assassinat al lloc conegut com la font de l'Olla, i segons el dictamen del forense Dr. Josep Cadafalch i Ferrer, de Terrassa, morí a les 16 hores a conseqüència d'hemorràgia cerebral. Era industrial jubilat, sogre de Gaietà Vallès i Pujals. Era vidu de Maria Alegre i Pila (Terrassa, 11-8-1863—Barcelona, 4-10-1918). Vivia al carrer de Sant Jaume, 16, de Terrassa. Ja citat a la nota 34.

- 52 Francesc de Paula Badia i Tobella (Olesa de Montserrat, 11-3-1896—Mura, 24-7-1936), assassinat al lloc conegut com la font de l'Olla, i segons el dictamen del forense Dr. Josep Cadafalch i Ferrer, de Terrassa, morí a les 16 hores a conseqüència de fractura de la base del crani i hemorràgia interna. Era notari de Terrassa (1926-1936), casat amb Montserrat Tobella i Barrera (Esparreguera, 8-9-1895—Terrassa, 10-11-1977). Cofundador d'Unió Democràtica de Catalunya. Vivien a la Plaça de la República (Plaça Vella), 7, de Terrassa. Ja citat a la nota 32.
- 53 Manuel Vallhonrat i Comerma (Terrassa, 11-6-1892—Mura, 24-7-1936), assassinat al lloc conegut com la font de l'Olla, i segons el dictamen del forense Dr. Josep Cadafalch i Ferrer, de Terrassa, morí a les 16 hores a conseqüència d'hemorràgia pulmonar i cerebral. Era fabricant de mitges. Casat amb Adelaida Costa i Arch (Terrassa, 22-5-1895—20-11-1978). Vivien al carrer de Francesc Macià (Sant Antoni), 43, de Terrassa.
- 54 Josep Maria Duran i Torres (Terrassa, 9-10-1901—Mura, 24-7-1936), assassinat al lloc conegut com la font de l'Olla, i segons el dictamen del forense Dr. Josep Cadafalch i Ferrer, de Terrassa, morí a les 16 hores a conseqüència d'hemorràgia cerebral. Era fabricant de draperia, (J. y M. Duran, SA). Era casat amb Francesca Benet i Vancells (Terrassa, 17-11-1902—Barcelona, 14-6-1986); vivien al carrer del Nord, 63, de Terrassa.
- 55 Joan Pallarès i Ambudet (Terrassa, 12-10-1880—9-2-1970), empleat del Condicionament Terrassenc.
- 56 Maria Sanmartí i Cortès (Terrassa, 12-9-1903—Barcelona, 30-12-1999), esposa de Rafael Garcia i Soler.
- 57 Mercè Sanmartí i Cortès (Terrassa, 23-3-1909—Barcelona, 3-6-1998).
- 58 Samuel Morera i Ribas. Ja citat més àmpliament a la nota 10.
- 59 Maties Navarro i Giralt (Fraga, 18-8-1902—Terrassa, 14-6-1972), xofer del Condicionament Terrassenc des del 20-6-1922 fins al 30-4-1970, en què es jubilà; casat amb Maria Navarro Agustín (Fraga, 10-3-1901—Terrassa, 31-12-1979), empleada a la secció d'aparells del mateix Condicionament; vivien al carrer Transversal, 119, de Terrassa. El 1936 tenien dos nois, Miquel, de 4 anys, i Jordi, d'1 any.
- 60 Joan Florensa i Blanco (Aitona, 18-3-1897—Lleida, 18-11-1975), xofer del Condicionament Terrassenc; anarquista, activista de la CNT; casat amb Àngela Camí i Chimeno (Barcelona, 12-4-1900—???), mestressa de casa, el 1936 tenien tres fills, Gumersind, de 14 anys, Abelard, de 12, i Joaquim, de 8, nascuts a Aitona. Vivien al carrer Pintor Torras, 153, de Terrassa. El pare, Joan Florensa, a primers de novembre de 1936 marxà voluntari al front, i des de 1939 va estar vint anys a l'exili, fins que tornà l'any 1959, en què va anar a residir a Lleida. El fill gran, Gumersind, als quinze anys treballà als magatzems del Condicionament Terrassenc com a meritori des de març fins a setembre de 1937, quan la família es traslladà a Aitona.